

PODVOJNÉ ÚČETNICTVÍ 2012

MD

D

- vychází z platných účetních a daňových předpisů
- základní principy a vazby podvojného účetnictví
- řešení praktických příkladů
- daňové souvislosti zaúčtovaných příkladů
- účetní závěrka

TPA Horwath

podle právního stavu k 1. 1. 2012

MD D

Jana Skálová a kolektiv

PODVOJNÉ ÚČETNICTVÍ 2012

GRADA Publishing

Upozornění pro čtenáře a uživatele této knihy

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

Recenzovali: doc. Ing. Ladislav Mejzlík, PhD.
Ing. Jiří Hlaváč, Ph.D.
Ing. Pěva Čouková

Edice Účetnictví a daně

Ing. Jana Skálová, Ph.D. a kol.

Podvojný účetnictví 2012

TIRÁŽ TIŠTĚNÉ PUBLIKACE:

Vydala GRADA Publishing, a.s.
U Průhonu 22, Praha 7, jako svou 4 708. publikaci

Realizace obálky Jan Dvořák

Zlom Ing. Monika Samcová

Odpovědný redaktor Ing. Jan Šůsa, CSc.

Počet stran 224

Devatenácté vydání, Praha 1993, 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001,
2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012

Tisk Centrum, s.r.o. Moravany

© GRADA Publishing, a.s., 2012

ISBN 978-80-247-4256-4

ELEKTRONICKÉ PUBLIKACE:

ISBN 978-80-247-7736-8 ve formátu PDF

ISBN 978-80-247-7737-5 ve formátu EPUB

GRADA Publishing: tel.: 234 264 401, fax: 234 264 400, www.grada.cz

Obsah

Úvod	9
1. Právní úprava účetnictví	11
1.1 Obecně uznávané účetní zásady	14
1.1.1 Zásada účetní jednotky.....	14
1.1.2 Zásada neomezeného trvání účetní jednotky	14
1.1.3 Zásada zjišťování výsledku hospodaření v pravidelných intervalech.....	14
1.1.4 Zásada objektivit účetních informací	15
1.1.5 Zásada účtování operací v kupní síle peněžní jednotky v době uskutečnění operace.....	15
1.1.6 Zásada konzistentnosti, srovnatelnosti mezi účetními obdobími.....	15
1.1.7 Zásada opatrnosti	15
2. Základní pojmy účetnictví	17
2.1 Vznik účetnictví	17
2.2 Bilanční princip a rozvaha.....	19
2.3 Náklady	21
2.3.1 Druhové členění nákladů.....	22
2.3.2 Účelové členění nákladů	22
2.3.3 Daňové kritérium	22
2.4 Výnosy	23
2.4.1 Výpočet zisku/ztráty.....	24
2.5 Dokladovost	24
2.6 Účet a soustava účtů	25
2.6.1 Účetnictví v plném rozsahu.....	25
2.6.2 Účetnictví ve zjednodušeném rozsahu	25
2.6.3 Znázornění účtu.....	26
2.6.4 Nákladové a výnosové účty.....	28
2.6.5 Syntetické a analytické účty	28
2.6.6 Sestavení účtového rozvrhu.....	29
2.7 Podvojnost a souvztažnost účetních zápisů	29
2.8 Účetní knihy	30
2.8.1 Deník.....	30
2.8.2 Hlavní kniha	31
2.8.3 Knihy analytických účtů.....	32
2.8.4 Storno	32
2.8.5 Forma účetních knih.....	32
2.9 Úschova účetních písemností	33
2.10 Kontrolní prvky účetnictví	34
2.10.1 Předvaha.....	34
2.10.2 Inventarizace	34
3. Účtová třída 0 – Dlouhodobý majetek	37
3.1 Oceňování dlouhodobého majetku	42
3.2 Pořízení majetku.....	44
3.3 Odpisování majetku.....	47

3.4	Odpisy dlouhodobého hmotného majetku v zákoně o daních z příjmů	50
3.4.1	Odpisování hmotného majetku podle zákona o daních z příjmů	50
3.4.2	Rovnoměrné odpisování	50
3.4.3	Zrychlené odpisování	51
3.5	Komponentní odpisy	53
3.6	Odpisování dlouhodobého hmotného majetku se stanovením rozdílné ceny než je hranice dle zákona o daních z příjmů	53
3.6.1	Cena stanovená účetní jednotkou je nižší než 40 000 Kč	53
3.6.2	Cena stanovená účetní jednotkou je vyšší než 40 000 Kč	54
4.	Odpisování nehmotného majetku dle zákona o daních z příjmů	55
4.1	Vyřazování dlouhodobého majetku	55
4.2	Technické zhodnocení majetku	59
4.2.1	Technické zhodnocení hmotného majetku	59
4.2.2	Technické zhodnocení nehmotného majetku	60
5.	Účtová třída 1 – Zásoby	62
5.1	Oceňování zásob	63
5.1.1	Oceňování ve skutečných pořizovacích cenách	63
5.1.2	Oceňování v průměrných cenách	64
5.1.3	Technika FIFO	64
5.1.4	Technika LIFO	64
5.1.5	Oceňování pevnou skladovou cenou	64
5.2	Syntetické účty třídy 1	66
5.3	Účtování nakupovaných zásob	67
5.3.1	Způsob A u nakupovaných zásob	67
5.3.2	Způsob B u nakupovaných zásob	72
5.3.3	Účtování na konci roku – stav zásob do roční uzávěrky	73
5.4	Účtování zásob vlastní výroby	74
5.4.1	Způsob A	74
5.4.2	Způsob B	76
6.	Účtová třída 2 – Krátkodobý finanční majetek a krátkodobé bankovní úvěry	81
6.1	Peníze	81
6.2	Účty v bankách	82
6.3	Bankovní úvěry	84
6.4	Krátkodobé finanční výpomoci	85
6.5	Účtování úroků	85
7.	Účtová třída 3 – Zúčtovací vztahy	86
7.1	Skupina 31 – Pohledávky	86
7.1.1	Účtování o směnkách	86
7.2	Skupina 32 – Závazky	88
7.3	Skupina 33 – Zúčtování se zaměstnanci a institucemi	91
7.4	Skupina 34 – Zúčtování daní a dotací	93
7.4.1	Přímé daně	93
7.4.2	Daň z přidané hodnoty	94
7.4.3	Registrovaný plátců daně z přidané hodnoty	95
7.4.4	Neregistrovaný podnikatel	96

7.4.5	Ostatní nepřímé daně a poplatky	98
7.4.6	Dotace	98
7.5	Skupiny 35 a 36 – Pohledávky a závazky ke společníkům, za účastníky sdružení a za členy družstva.....	98
7.6	Skupina 37 – Jiné pohledávky a závazky	101
7.7	Skupina 38 – Přejícné účty aktiv a pasiv	102
7.7.1	Časové rozlišení nákladů a výnosů.....	102
7.7.2	Náklady příštích období	103
7.7.3	Výdaje příštích období.....	104
7.7.4	Výnosy příštích období	105
7.7.5	Příjmy příštích období.....	105
7.7.6	Dohadné účty aktivní	106
7.7.7	Dohadné účty pasivní	107
7.8	Kurzové rozdíly.....	109
7.8.1	Kurzové rozdíly v průběhu roku	109
7.8.2	Kurzové rozdíly ke konci rozvahového dne	113
8.	Účtová třída 4 – Kapitálové účty a dlouhodobé závazky	114
8.1	Skupina 41 – Základní kapitál a kapitálové fondy.....	114
8.1.1	Změny vlastního kapitálu akciové společnosti	115
8.1.2	Společnost s ručením omezeným	117
8.2	Skupina 42 – Rezervní fondy, nedělitelný fond a ostatní fondy ze zisku a převedené výsledky hospodaření	119
8.2.1	Zákonný rezervní fond	119
8.3	Skupina 43 – Výsledek hospodaření ve schvalovacím řízení	120
8.4	Skupina 45 – Rezervy.....	122
8.4.1	Rezerva na opravy hmotného majetku	124
8.4.2	Příklad ostatní rezervy (daňově neuznatelné) na záruční opravy zboží.....	125
8.4.3	Rezerva na daň z příjmů.....	128
8.5	Skupina 46 – Bankovní úvěry	129
8.6	Skupina 47 – Dlouhodobé závazky	129
8.7	Skupina 48 – Odložený daňový závazek a pohledávka	131
8.8	Skupina 49 – Individuální podnikatel.....	132
9.	Náklady a výnosy – účtové třídy 5 a 6	133
10.	Účtová třída 7 – Závěrkové a podrozvahové účty	139
10.1.1	Otevírání účetních knih	139
10.1.2	Uzavírání účetních knih a roční závěrka.....	140
10.1.3	Následující účetní období.....	142
10.1.4	Podrozvahové účty	142
11.	Finanční majetek	144
11.1	Dlouhodobý finanční majetek	145
11.1.1	Ocenění dlouhodobého finančního majetku	146
11.1.2	Pořízení cenných papírů	146
11.1.3	Prodej cenných papírů.....	148
11.1.4	Dividendy z akcií.....	148
11.2	Krátkodobé cenné papíry a podíly a pořizovaný krátkodobý finanční majetek	149

12. Opravné položky	152
13. Leasing	155
13.1.1 Finanční leasing.....	155
13.1.2 Operativní leasing	155
14. Účetní závěrka	161
14.1 Rozvaha (balance) a výkaz zisku a ztráty	162
14.2 Příloha účetní závěrky	163
14.2.1 Obecné údaje	163
14.2.2 Informace o použitých účetních metodách, obecných účetních zásadách a způsobech oceňování.....	164
14.2.3 Doplnující informace k rozvaze (bilanci) a výkazu zisku a ztráty.....	165
14.3 Přehled o peněžních tocích – cash flow.....	167
14.4 Přehled o peněžních tocích nepřímou metodou s vysvětlivkami	171
14.5 Příklady na sestavování cash flow	176
14.5.1 Změny pracovního kapitálu	177
14.5.2 Odpisy dlouhodobého majetku a opravné položky k nabytému majetku	179
14.5.3 Přechodné účty aktiv a pasiv a rezervy.....	180
14.5.4 Dlouhodobý hmotný a nehmotný majetek	181
14.5.5 Finanční majetek	183
14.5.6 Rozdělení výsledku hospodaření.....	183
14.6 Příklad na sestavení výkazu cash flow metodou nepřímou	184
14.6.1 Zadání	184
15. Daňové možnosti práce s pohledávkami	195
15.1 Snížení pohledávky vystavením opravného daňového dokladu	195
15.2 Odpis pohledávek do nákladů	195
15.2.1 Daňový jednorázový odpis pohledávek.....	196
15.2.2 Odpis pohledávek – účetní	197
15.3 Opravné položky k pohledávkám.....	197
15.4 Opravné položky až do výše 100 % u pohledávek do 30 000 Kč	199
15.5 Postoupení pohledávky	200
15.5.1 Úplatné postoupení u postupitele	201
15.5.2 Úplatné postoupení u postupníka	201
15.5.3 Podrozvahové účty	201
16. Účtová osnova pro podnikatele – používaná v publikaci	202
17. Rozvaha a výkaz zisku a ztráty	210
17.1 Uspořádání a označování položek rozvahy (balance)	210
17.2 Uspořádání a označování položek výkazu zisku a ztráty – druhové členění.....	213
17.3 Uspořádání a označování položek výkazu zisku a ztráty – účelové členění	215
17.4 České účetní standardy v návaznosti na zákon o účetnictví č. 563/1991 Sb. a vyhlášku č. 500/2002 Sb., ve znění pozdějších předpisů.....	216
Literatura	217
Summary	218

Úvod

Tato publikace je určena začátečníkům v oblasti účetnictví podnikatelských subjektů.

Výklad vychází nejprve z obecných účetních principů a dále je zaměřen na aktuální českou regulaci účetnictví, tj. vychází ze zákona o účetnictví, vyhlášky č. 500/2002 Sb. pro účetní jednotky, které jsou podnikateli účtujícími v podvojném účetnictví a z českých účetních standardů.

Z vyhlášky jsou převzaty číselná označení účtových skupin, které vychází ze směrné účtové osnovy.

Protože kniha je zaměřena na základní účetní operace a principy, snažili jsme se – pro jednoduchost a snazší srozumitelnost – dodržet historickou souvislost dříve používaných čísel syntetických účtů. Výklad jednotlivých oblastí je tedy prováděn pomocí trojmístného označení syntetických účtů stanovených v dříve platném Opatření MF.

Kapitoly obsahují vysvětlení principů podvojného účetnictví a základních účetních operací. Zaúčtování jednotlivých případů je graficky znázorněno pomocí „těček“. Jednotlivé kapitoly jsou doplněny řadou řešených příkladů v podobě tabulek.

Devatenácté vydání této knihy vychází z účetních a daňových předpisů platných k 1. 1. 2012. Vzhledem k faktu, že daňové a účetní předpisy procházejí mnoha změnami, doporučujeme všem čtenářům neustále sledovat platnou legislativu. Aktuální informace můžete získat také prostřednictvím článků a newsletterů společnosti TPA Horwath, které naleznete na stránkách www.tpa-horwath.cz

Přejeme vám, aby po prostudování této knihy pro vás nebylo podvojně účetnictví nutným a nesrozumitelným zlem, ale příjemným ukazatelem vynikajících výsledků vaší společnosti.

Za autorský kolektiv
Ing. Jana Skálová, Ph.D.

1. Právní úprava účetnictví

1. Úvod

Základem je povinnost všech podnikatelů vést účetnictví v rozsahu a způsobem stanoveným zvláštním zákonem, tedy zákonem o účetnictví. Podnikatelé zapsaní v obchodním rejstříku (tedy všechny právnické a zapsané fyzické osoby) účtují v soustavě podvojného účetnictví o stavu a pohybu obchodního majetku a závazků, vlastního kapitálu, o nákladech, výnosech a zisku nebo ztrátě.

Účetním obdobím je kalendářní rok nebo hospodářský rok vycházející z úpravy v zákoně o účetnictví.

Obchodní společnosti a družstva musí mít účetní závěrku a výroční zprávu ověřenu auditorem v případech, kdy tak stanoví zákon o účetnictví nebo obchodní zákoník.

Obchodní společnosti a družstva zveřejňují účetní závěrky a výroční zprávy uložením do sbírky listin rejstříkového soudu.

2. Zákon o účetnictví

Zákon o účetnictví je od 1. 1. 2004 zcela věnován podvojnému účetnictví. Jednoduché účetnictví přestalo být považováno za účetnictví a fyzické osoby, které ho používaly pro daňové potřeby, budou nadále vést daňovou evidenci (viz § 7b zákona o daních z příjmů č. 586/1992 Sb.).

Zákon o účetnictví stanoví v souladu s právem Evropské unie rozsah a způsob vedení účetnictví a požadavky na jeho průkaznost. Osoby, na které se vztahuje, jsou označovány za účetní jednotky.

Za účetní jednotky jsou považovány:

- a) všechny právnické osoby,
- b) fyzické osoby, které jsou jako podnikatelé zapsány v obchodním rejstříku,
- c) ostatní fyzické osoby, které jsou podnikateli, pokud jejich obrat podle zákona o dani z přidané hodnoty, včetně zdanitelných plnění osvobozených od této daně, přesáhl za bezprostředně předcházející kalendářní rok částku 25 000 000 Kč, a to od prvního dne kalendářního roku,
- d) ostatní fyzické osoby, které vedou účetnictví na základě svého rozhodnutí,
- e) ostatní fyzické osoby, které jsou podnikateli a jsou účastníky sdružení bez právní subjektivity, pokud alespoň jeden z účastníků tohoto sdružení je účetní jednotkou,
- f) ostatní fyzické osoby, kterým povinnost vést účetnictví ukládá zvláštní právní předpis.

Zákon rozlišuje možnost vedení účetnictví v plném rozsahu nebo ve zjednodušeném rozsahu. Zjednodušený rozsah podvojného účetnictví je vymezen v § 13a zákona. Zde

je vyjmenována celá řada úlev, která zjednodušuje systém účtování. Mimo jiné lze uvést možnost používat účtování pouze pomocí účtových skupin, spojit účtování v deníku a hlavní knize, nepoužívat účty analytické ani podrozvahové atd.

Výklad v této knize je orientován na výklad účetnictví v plném rozsahu. Základní účetní principy jsou však ve zjednodušeném rozsahu naprosto totožné.

3. Vyhlášky ministerstva financí k zákonu o účetnictví

Vyhláška č. 500/2002 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o účetnictví, pro účetní jednotky, které jsou podnikateli účtujícími v soustavě podvojného účetnictví (dále jen „vyhláška“), rozpracovává některá ustanovení zákona o účetnictví do podrobnější úpravy. Stanoví se zde zejména:

- Účetní závěrka – rozsah účetní závěrky (rozvaha, výkaz zisku a ztráty, příloha, přehled o peněžních tocích, přehled o změnách vlastního kapitálu), obsahové vymezení některých položek rozvahy, obsahové vymezení některých položek výkazu zisku a ztráty a přílohy.
- Směrná účtová osnova na úrovni skupin účtů.
- Účetní metody a jejich použití, např. metody oceňování majetku, odpisování, kursových rozdílů, odložené daně, vzájemného zúčtování položek.
- Konsolidovaná účetní závěrka.

Další samostatné vyhlášky byly vydány pro účetní jednotky banky, pojišťovny, neziskové organizace atd.

4. České účetní standardy

Opatření MF, čj. 281/89 759/2001, kterým se stanoví účtová osnova a postupy účtování pro podnikatele (dále jen „postupy účtování“) pozbylo účinnosti k datu 31. 12. 2003 a pro rok 2004 a další bylo toto opatření nahrazeno Českými účetními standardy. Jedná se o finanční zpravodaj č. 48/2003 České účetní standardy.

Vydání Českých účetních standardů je zakotveno do zákona o účetnictví (§ 36).

Cílem standardů je soulad při používání účetních metod účetními jednotkami. Tvorbu a vydávání Českých účetních standardů zajišťuje Ministerstvo financí. Obsahem standardů je popis účetních metod nebo postupy účtování; obsah standardů nesmí být v rozporu s ustanoveními zákona o účetnictví a ostatních právních předpisů ani obcházet jejich účel. Použití standardů účetními jednotkami se považuje za plnění ustanovení o účetních metodách podle zákona o účetnictví. Ministerstvo vede registr vydaných standardů.

5. Mezinárodní regulace

České účetnictví ovlivňují také mezinárodní souvislosti. Na prvním místě je nutno uvést 4. směrnici Evropské unie (78/660 EHS), která byla přijata v roce 1978, a jejímž cílem je harmonizace účetnictví účetních jednotek členských států. Tato směrnice obsahuje vymezení základních pojmů, přístupů k oceňování, závazné struktury účetních výkazů atd.

V posledních letech se rozvinula velká diskuse na téma novelizace této směrnice a její přizpůsobení reálnému ekonomickému životu¹.

Na druhém místě je vhodné připomenout mezinárodní standardy účetního výkaznictví (IFRS), které byly v nařízení Evropské unie přijaty jako závazný systém výkaznictví pro společnosti, jejichž cenné papíry jsou přijaty k obchodování na veřejném trhu v EU. Také český zákon o účetnictví obsahuje vymezení, jak mají tyto účetní jednotky postupovat. S účinností od 1. 1. 2011 je připuštěna možnost použití mezinárodních standardů účetního výkaznictví i pro účetní jednotky, které patří do konsolidačního celku, kdy konsolidující účetní jednotka používá pro sestavení konsolidované účetní závěrky právě IFRS. V dalších podrobnostech pak odkazujeme na odbornou literaturu.²

6. Ostatní právní předpisy

Na prvním místě ve výčtu předpisů ovlivňujících účetnictví českých subjektů je zcela jistě obchodní zákoník, jako základní právní norma upravující vztahy mezi podnikateli, obchodní společnostmi a družstvy. Celá řada účetních případů je navázána na obchodní právo, zejména operace týkající se vlastního kapitálu obchodních společností. Jako příklady je možno uvést zvyšování základního kapitálu společností či rozdělování zisku.

Dále Česká republika patří mezi státy, ve kterých je účetnictví úzce spjato s daňovými předpisy, je nutné uvést i daňové předpisy. Především se jedná o zákon o daních z příjmů (z. č. 586/1992 Sb., v platném znění). Tento zákon pak podrobněji doplňuje pokyn č. D-6 vydaný Generálním finančním ředitelstvím, který nabývá platnost od zdaňovacího období 2011. Dále je třeba uvést zákon o dani z přidané hodnoty (z. č.

¹ ŽÁROVÁ, Marcela. Revize účetních směrnic. *Český finanční a účetní časopis*, 2010, roč. 5, č. 1, s. 7–19. ISSN 1802-2200, dostupné na webu: www.cfuc.vse.cz

² MEJZLÍK, Ladislav. Předmluva – Aktuální situace v oblasti IFRS. *Český finanční a účetní časopis*, 2010, roč. 5, č. 4, s. 4–6. ISSN 1802-2200, dostupné na webu: www.cfuc.vse.cz

PELÁK, Jiří. Informační zdroje v oblasti IFRS. *Auditor*, 2010, roč. XVII, č. 9, s. 34. ISSN 1210-9096.

DVOŘÁKOVÁ, Dana. *Finanční účetnictví a výkaznictví podle mezinárodních standardů IFRS*. 3. aktualiz. a rozšíř. vyd. Praha: Computer Press, 2011. 327 s. ISBN 978-80-251-3652-2

VAŠEK, Libor. Rozšíření IFRS o nové standardy. *Účetnictví v praxi*, 2011, roč. XV, č. 7, s. 17–20. ISSN 1211-7307.

235/2004 Sb., v platném znění). V neposlední řadě je třeba zmínit zákon o rezervách pro zjištění základu daně z příjmů (z. č. 593/1992 Sb., v platném znění).

1.1 Obecně uznávané účetní zásady

Obecně uznávané účetní zásady představují ve své podstatě soubor určitých pravidel, základních principů účetního myšlení, které jsou dodržovány všemi účetními jednotkami při vedení účetnictví a sestavování výkazů. Tyto zásady vycházejí z tradice účetnictví, většinou nejsou formulovány, ani zakotveny v žádném zákoně (zákon o účetnictví některé z dále uváděných zásad obsahuje), jedná se ale o oživení a „znovuobjevení“ těchto zásad v našem účetnictví.

1.1.1 Zásada účetní jednotky

Zásada účetní jednotky spočívá ve vymezení ekonomického celku, za který je účetnictví vedeno, k němuž se vztahují účetní operace a sestavené účetní výkazy. Při možnosti zakládání dceřiných společností, poboček a oddělených provozoven je nutné sledovat podle právního statutu ekonomického celku, zda je samostatnou účetní jednotkou či není. Pojem „účetní jednotka“ vymezuje zákon o účetnictví (viz výše). Ve většině případů je pojem právní i účetní jednotky shodný, existují ale i případy, kdy jsou sestavovány účetní výkazy za několik samostatných právnických osob (společností), které jsou vzájemně spojeny majetkovou účastí (takové výkazy jsou označovány jako konsolidované).

1.1.2 Zásada neomezeného trvání účetní jednotky

V účetnictví se zásada neomezeného trvání účetní jednotky uplatňuje při běžném fungování podniku hlavně v oceňování aktiv. Většinou se pro oceňování zejména dlouhodobých aktiv používají historické náklady, tj. původní pořizovací ceny. Např. hmotný majetek je oceňován v rozvaze po celou dobu životnosti pořizovací cenou s odděleným vykázáním oprávek, předpoklad neomezené existence podniku počítá s postupným odepsáním pořizovací ceny formou odpisů do nákladů.

1.1.3 Zásada zjišťování výsledku hospodaření v pravidelných intervalech

Celkový výsledek hospodaření účetní jednotky je možné zjistit až po likvidaci podniku, po přeměně všech jeho aktiv na peníze. Doba trvání účetní jednotky (podle předchozí zásady neomezená) se proto rozděluje na pravidelné intervaly, v nichž se provádí zjištění výsledku hospodaření a finanční situace. Toto pravidelné zjišťování je nezbytné pro hodnocení efektivnosti podniku a pro řízení další činnosti.

1.1.4 Zásada objektivit účetních informací

Všechny hospodářské operace, které mají vstoupit do účetnictví, musí být objektivně zjištěny. Za objektivně zjištěnou se považuje uskutečněná operace doložená dokladem, stavy aktiv ověřené výsledky inventury atd.

Požadavek objektivit účetních informací je v zákoně o účetnictví podpořen v § 7: „Účetní jednotky jsou povinny vést účetnictví tak, aby účetní závěrka sestavená na je-

ho základě podávala věrný a poctivý obraz předmětů účetnictví a finanční situace účetní jednotky. Zobrazení je věrné, jestliže obsah položek účetní závěrky odpovídá skutečnému stavu, který je přitom zobrazen v souladu s účetními metodami, jejichž použití je účetní jednotce uloženo na základě tohoto zákona. Zobrazení je poctivé, když jsou při něm použity účetní metody způsobem, který vede k dosažení věrnosti.“

Dále jsou v zákoně o účetnictví předepsány náležitosti dokladů ověřujících účetní operace, lhůty archivace dokladů, možnosti oceňování aktiv atd. Všechna tato ustanovení podporují objektivnost účetnictví.

1.1.5 Zásada účtování operací v kupní síle peněžní jednotky v době uskutečnění operace

Všechny účetní operace se účtují v ocenění částkami, které jsou doloženy doklady o provedené transakci. V případě poklesu kupní síly peněžní jednotky se mohou lišit částky za stejné operace provedené v různém časovém období. Platí zásada, že jsou účtovány vždy částky skutečně realizované, nelze dělat žádné přepočty k zohlednění inflace nebo přeceňování majetku z tohoto titulu. Tato zásada poměrně úzce souvisí se zásadou opatrnosti, o níž je pojednáno níže. Na zásadu účtování operací v kupní síle peněžní jednotky v době uskutečnění operace pak navazuje stanovení okamžiku realizace. V zásadě se za vznik pohledávky považuje moment vyskladnění výkonů či poskytnutí služby. Fakturací tedy vzniká pohledávka, která se daňově promítá do výnosů. Jen výjimečně se považuje za moment realizace příjem peněz, např. prodej v maloobchodě.

1.1.6 Zásada konzistentnosti, srovnatelnosti mezi účetními obdobími

Při srovnávání účetních výkazů je nutné vycházet z předpokladu, že použité metody účtování určitých operací, oceňování a odpisování aktiv, i náplň jednotlivých položek výkazů jsou v jednotlivých letech stejné – konzistentní. Tato zásada tedy zaručuje srovnatelnost z hlediska času.

V naší právní úpravě je přímo do zákona o účetnictví zakotveno do § 7 odst. 4: „*Uspořádání a označování položek rozvahy a výkazu zisku a ztráty a jejich obsahové vymezení a způsoby oceňování použité v jednom účetním období nesmí účetní jednotky změnit v následujícím účetním období. Účetní jednotky mohou uvedené uspořádání a označování a obsahové vymezení a způsoby oceňování změnit zcela nebo zčásti mezi jednotlivými účetními obdobími jen z důvodů změny předmětu podnikání nebo jiné činnosti anebo z důvodů zpřesnění věrného zobrazení nebo zkvalitnění vypovídací schopnosti účetní závěrky, přičemž informaci o každé takové změně s jejím řádným zdůvodněním jsou povinny uvést v příloze v účetní závěrce.“*

1.1.7 Zásada opatrnosti

Zásada opatrnosti spočívá v tom, že „každý chytrý obchodník počítá vždy s horší variantou v svém podnikání“ Slovy účetní terminologie tato zásada znamená, že se v účetnictví vykazují a do výše zisku promítají všechny předpokládané a očekávané ztráty, rizika a znehodnocení majetku, i když ještě nenastaly a jejich výše není spoleh-

livě zjištělná. Naopak všechny zisky a zhodnocení majetku se promítají do účetnictví až po skutečné realizaci.

Výsledkem tohoto přístupu je vykazování „opatrnější“ výše zisku.

Na tuto skutečnost reaguje i zákon o účetnictví v § 25 odst. 3: *„Účetní jednotky při oceňování ke konci rozvahového dne zahrnují jen zisky, které byly dosaženy, a berou v úvahu všechna předvídatelná rizika a možné ztráty, které se týkají majetku a závazků a jsou jim známy do okamžiku sestavení účetní závěrky, jakož i všechna snížení hodnoty bez ohledu na to, zda je výsledkem hospodaření účetního období zisk nebo ztráta.“*

Dále § 26 odst. 1 a 3 zákona o účetnictví stanoví: *„Pokud se při inventarizaci zásob zjistí, že jejich prodejní cena snižena o náklady spojené s prodejem je nižší, než cena použitá pro jejich ocenění v účetnictví, zásoby se ocení v účetnictví a v účetní závěrce touto nižší cenou. Ustanovení o oceňování podle § 25 odst. 3 vyjadřují rezervy, opravné položky a odpisy majetku. Rezervami podle tohoto zákona se rozumí rezerva na rizika a ztráty, rezerva na daň z příjmů, rezerva na důchody a podobné závazky, rezerva na restrukturalizaci. Rezervami se dále rozumí technické rezervy nebo jiné rezervy podle zvláštních právních předpisů. Opravnými položkami se vyjadřuje přechodné snížení hodnoty majetku; odpisy majetku vyjadřují trvalé snížení jeho hodnoty.“*

Používání této zásady v praxi je zakotveno v zákoně o účetnictví, jedná se tedy o praktiky doporučované. Uplatňování rezerv a opravných položek je však pro daňové účely omezeno v zákoně o daních z příjmů.

2. Základní pojmy účetnictví

2.1 Vznik účetnictví

„Účty a knihy obchodní vedou se k tomu účelu, aby obchodník, průmyslník, řemeslník anebo kterýkoli jiný podnikatel seznal stav svého jmění, aby věděl, z jakých částí se jeho jmění skládá, zdali mu ubývá nebo přibývá, vydělal-li či prodělal, aby povždy měl přehled veškerého svého jednání obchodního, aby v každé chvíli věděl, u koho má co pohledávati a komu je co dlužen, aby měl vědomost o tom, jaké jsou jeho zásoby, mnoho-li má mít a mnoho-li skutečně má hotových peněz. Poskytuje tedy účetnictví věrný obraz činnosti obchodníkovi vůbec a přehled veškerých obchodních případů ... Bez pořádného vedení knih nikdy nelze obchodníku prospívati, kdyby výdělky jeho byly sebeznačnější.“ Citace z knihy P. Kheil: Jednoduché účetnictví, vydal Bursík a Kout, Praha 1897.

Vznik účetnictví nelze přesně datovat. Poprvé bylo písemně popsáno v roce 1494 v knize italského mnicha Luca Pacioliho. Lze však předpokládat, že se v praxi používalo, postupně vyvíjelo a zdokonalovalo v italských městských státech již po dvě století před uvedeným datem.

Jaké byly původní cíle a funkce účetnictví?

1. Z důvodu podpory a rozšíření paměti podnikatele snad účetnictví prakticky vzniklo; bylo první písemnou formou vedení soustavných záznamů o podnikových jevech.
2. Účetnictví poskytuje spolehlivé informace o podnikatelské zdatnosti podniku, o jeho výdělečných schopnostech.
3. Z účetnictví čerpá majitel nebo vedení podniku informace důležité pro rozhodování a řízení. Na základě údajů o minulosti nebo současnosti firmy se může rozhodovat o budoucích investicích, obchodech, rozšíření nebo naopak likvidaci podniku.

Podvojně účetnictví tedy vzniklo z praktické potřeby obchodníků a řemeslníků jako životně důležitý nástroj zjišťování informací o průběhu hospodaření majitele, neboť při jakémkoli podnikání je nutné mít přehled o výši a skladbě prostředků do podnikání vložených a o dosažených výsledcích podnikatelské činnosti, o míře zhodnocení či znehodnocení vložených prostředků za určité období, o tom, zda se vyplatí dále provozovat podnikatelskou činnost či ne. Prvotní zaměření účetnictví bylo ryze pro potřeby podnikatele.

Postupně dochází k situacím, že nejen majitel firmy má zájem o informace o své firmě z účetnictví. Jako příklad lze uvést, že účetnictví sloužilo jako důkazní prostředek při vedení sporů, zejména při uznávání a ochraně práv věřitele před dlužníkem a dlužníka před věřitelem. Nepochybně dávaly soudy přednost těm obchodníkům, kteří řádně vedli záznamy průběhu obchodních transakcí v účetních knihách.

Účetnictví také slouží ke zjištění informací pro účely daňové. Na tom, aby všichni podnikatelé vedli řádně účetnictví, začínají mít zájem finanční a daňové orgány, do

obchodních (živnostenských) zákoníků se zakotvuje povinnost řádného vedení účetních knih a také povinná lhůta uschování těchto knih. Podle obecného obchodního zákoníku platného v Rakousko-Uhersku koncem 19. století: „Každý, kdo za živnost provozuje obchody, jest podle článku 28 obecného zákoníka obchodního povinen vésti knihy, z nich obchody jeho a stav jeho majetnosti lze dokonale poznati. Kupci povinni jsou schovávat obchodní své knihy po 10 let, počítajíc od toho dne, kdy se do nich poslední zapsání stalo.“

S růstem velikosti podniků se prosazuje podnikání formou akciových společností, které mají možnost soustředit velký objem kapitálu. Tyto společnosti jsou řízeny profesionálním týmem odborníků, odděluje se výkonné řízení firmy od vlastnictví, velké akciové společnosti mají celou řadu akcionářů – majitelů. Pro akcionáře jako majitele společnosti se účetnictví stává důležitým prostředkem kontroly a ochrany majetku svěřeného do správy profesionálnímu vedení (akcionáři kontrolují vedení firmy, jak spravuje a rozšiřuje jejich majetek).

Z výše uvedeného vyplývá, že účetnictví musí plnit různé funkce, že musí „sloužit více pánům“. Na požadavky zainteresovaných stran reaguje účetnictví svou specializací, rozdělením na dvě větve – účetnictví finanční (základní) a manažerské (vnitropodnikové). Rozdíly mezi těmito větvemi účetnictví jsou v obsahu, v míře uplatněné právní regulace, v uživatelském využití.

Finanční účetnictví poskytuje ucelený soubor informací o podnikových skutečnostech, zachycují se v něm primárně vztahy podniku jako celku k vnějšmu okolí (k dodavatelům, odběratelům, bankám, finančním orgánům). Zahrnuje hlavně operace na vstupu – nákupy materiálu, dalších pořizovaných výkonů a služeb na straně jedné a prodej výrobků, prací a služeb na straně druhé, a dále všechny s tím spojené operace daňové, úvěrové atd.

Obsah **manažerského účetnictví** tvoří soubor různorodých informací potřebných k efektivnímu řízení v rámci daného podniku. Do jeho sféry patří účtování o nákladech z různých pohledů, kalkulace vlastních nákladů, soustava řízení pomocí rozpočtů, různé nákladové propočty, vždy podle konkrétních podmínek každého podniku.

Výstupem finančního účetnictví jsou účetní výkazy předkládané zejména externím uživatelům, zprávy z manažerského účetnictví bývají většinou důvěrné a určeny pouze vedení podniku.

Finanční účetnictví podléhá právní regulaci, jednak národními zákony konkrétního státu, jednak je snaha o regulaci v rámci Evropské unie pomocí Direktiv.

Manažerské účetnictví je plně v kompetenci podniku, není právně upravováno, mohou být používány jakékoli postupy a metody, které zabezpečí využitelné informace pro žádaný účel.

Finanční účetnictví je postaveno na nutnosti dodržovat určité postupy a metodické prvky, jejichž výsledkem je uzavřený a propojený systém podvojného účetnictví, vždy se účtuje v peněžních jednotkách. Základními metodickými prvky podvojného účetnictví

jsou: Bilanční princip, doložení všech účetních operací doklady, používání dvoustranných účtů provázaných do soustavy, podvojnost a souvztažnost účetních zápisů.

V manažerském účetnictví není předepsána povinnost podvojného zápisu, mohou se v něm používat i naturální jednotky, nejsou stanoveny metody oceňování, vše je volné, určené pro přizpůsobení konkrétním podmínkám každého podniku.

2.2 Bilanční princip a rozvaha

Účetnictví sleduje majetek podniku ze dvou pohledů – jednak jeho druhovou strukturu, jednak zdroje, z nichž byl pořízen. Sledování druhové struktury odpovídá na otázku, co podnik vlastní, jaký má majetek. Konkrétní forma majetku je zachycena v peněžním vyjádření. Účetním termínem se druhová struktura majetku nazývá **aktiva**. Podle mezinárodních účetních standardů jsou aktiva definována jako položky majetku podniku, které:

- představují pro podnik budoucí ekonomický prospěch (užitek),
- tento prospěch má podnik plně pod kontrolou, patří výhradně jemu,
- očekávání budoucího ekonomického prospěchu musí být dostatečně spolehlivé a prokazatelné,
- položka aktiv je důsledkem hospodářských operací uskutečněných v minulosti,
- položka aktiv musí být s dostatečnou mírou spolehlivě ocenitelná, vyjádřitelná v penězích.

Tyto znaky aktiv je nutné zkoumat, neboť je možné najít určité položky splňující jen některé znaky. Např. za aktiva podniku vykazovaná v účetnictví se nepovažují kvalifikace a schopnosti pracovníků vedení, protože chybí znak spolehlivé ocenitelnosti v penězích. Dále aktivem podniku není materiál, který podnik zamýšlí nakoupit, chybí znak, že aktivum je výsledkem hospodářské operace již uskutečněné. Aktivem podniku také není trvale znehodnocený materiál, neboť nepředstavuje žádný budoucí prospěch, nelze ho prodat ani použít ve výrobě.

Při sledování struktury majetku se používají následující pojmy:

Dlouhodobý nehmotný majetek představují zejména zřizovací výdaje, průmyslová práva, patenty, goodwill, licence, software pro počítače, technické a jiné poznatky od výše ocenění určené účetní jednotkou (s výjimkou goodwillu) a s dobou použitelnosti delší než jeden rok.

Dlouhodobý hmotný majetek zahrnuje bez ohledu na pořizovací cenu budovy, stavby, pozemky a dále samostatné movité věci (stroje a zařízení, dopravní prostředky atd.) od výše ocenění stanovené účetní jednotkou, pokud mají dobu použitelnosti delší než jeden rok.

Dlouhodobý finanční majetek je tvořen cennými papíry, které podnik nakupuje s cílem získání vlivu v určité firmě nebo s cílem dlouhodobého (na delší čas než jeden rok) uložení volných peněžních prostředků.

Krátkodobý finanční majetek představují cenné papíry, které jsou rychle zpeněžitelné, a v případě potřeby za ně podnik získá rychle hotové peníze. Krátkodobé cenné papíry podnik nakupuje za účelem výhodného uložení peněz, aby byl získán úrok vyšší, než jaký poskytuje banka v případě uložení peněz na běžný účet. Pojem krátkodobý je stanoven lhůtou do jednoho roku.

Zásoby zahrnují materiál, zboží, výrobky, polotovary, nedokončenou výrobu.

Peněžní prostředky mohou být například v hotovosti nebo složené na účtu v bance.

Druhý pohled na majetek podniku vycházející z hlediska jeho zdrojů krytí odpovídá na otázku, z čeho nebo za co byl majetek podniku pořízen. **Zdroje pořízení** mohou být v zásadě dvojího druhu:

- a) **Vlastní zdroje** – jsou tvořeny základním kapitálem podniku, fondy a nerozděleným ziskem. Vlastní zdroje vyjadřují tu část podnikového majetku, která majiteli skutečně patří, představuje podíl majitelů podniku na celkových aktivech. Vlastní zdroje byly vloženy při založení podniku nebo vytvořeny hospodářskou činností (vytvořením zisku).
- b) **Cizí zdroje** – jsou všechny dluhy podniku vůči dodavatelům, bance, pracovníkům a dalším věřitelům. Podstatné znaky pojmu dluh lze vymezit takto: Jde o současný závazek podniku, který je výsledkem operací uskutečněných v minulosti, jeho výši lze určit s vysokým stupněm jistoty a vyjádřit v penězích, je známa doba jeho splatnosti a věřitel.

Závazky jsou v účetnictví členěny podle lhůty splatnosti na dlouhodobé a krátkodobé. **Dlouhodobé závazky** mají lhůtu splatnosti sjednanou při jejich vzniku delší než jeden rok, bývají reprezentovány dlouhodobými bankovními **úvěry**, vydanými dluhopisy, půjčkami. **Krátkodobé závazky** mají splatnost sjednanou při jejich vzniku do jednoho roku, jsou to nejčastěji závazky vůči dodavatelům, zaměstnancům, státnímu rozpočtu. V účetní terminologii se zdroje krytí majetku nazývají **pasiva**.

Na každou položku podnikového majetku je možné se dívat ze dvou pohledů – jednak jako na druh majetku (Co to je?), jednak z hlediska zdroje pořízení (Z čeho bylo pořízeno?).

Příklady:

1. Podnikatel vloží do firmy 100 000 Kč. V majetku firmy se zvýší peníze (aktivum), které jsou kryty vlastním zdrojem, základním kapitálem (pasivum).
2. Stavební firma nakoupí na fakturu cihly, po uskutečnění nákupu má materiál (aktivum), který je kryt cizím zdrojem, závazkem vůči dodavateli (pasivum).
3. Firma nakoupí na úvěr budovu, získá tak dlouhodobý hmotný majetek (aktivum), který bude kryt cizím zdrojem, úvěrem (pasivum).

Díváme-li se na celý podnik tímto způsobem, dojdeme k závěru, že suma majetku podle druhů oceněného v penězích se musí rovnat sumě zdrojů, z nichž byl tento majetek pořízen či financován. Tento poznatek je základem podvojného účetnictví, je